

Sändlista

Ert tjänsteställe, handläggare

Ert datum

Er beteckning

Vårt tjänsteställe, handläggare

Vårt föregående datum

Vår föregående beteckning

PROD ARMÉ Marksäktsekt Henrik Nerpin,
08-788 84 84, 0708-15 65 73, hen-
rik.nerpin@mil.se

2016-05-30

FM2016-109:15

Marksäkerhetsorder 2017:12 Samordningsansvar för marksäkerhet vid frivillig försvarsverksamhet (5 bilagor)

Ref:

1. H Friv 2008 kap 12.
2. Central överenskommelse mellan Polisen och Försvarsmakten angående arbetsmiljö- och säkerhetsfrågor, då Polismyndighet lånar övningsanläggning och/eller utrustning, som Försvarsmakten råder över, daterad 2006-12-05.
3. C PROD fördelning av arbetsmiljöuppgifter, FM2015-25373:1.
4. C PROD beslut om delegering av befogenhet att ansöka om tillstånd för hantering av brandfarliga och explosiva varor samt ansvar för tillstånds- eller anmälningspliktig verksamhet och skydd mot tredje man, FM2016-1274:1.
5. Samordningsansvar, Prevent artikel nr 724.
6. Samordningsansvaret för arbetsmiljön, Arbetsmiljöverkets broschyr ADI 203 (kan hämtas via www.av.se).
7. Marksäkerhetsorder 2016:10 Samordningsansvar för marksäkerhet vid frivillig försvarsverksamhet (2016-05-30, FM2016-109:15)
8. Säkr G 2017 (FM2016-9055:3).

1. Bakgrund

Arbetsmiljöverket har som ett resultat av inspektionen med anledning av en skjutolycka under frivillig försvarsutbildning i Halmstad den 3 oktober 2014 lämnat ett inspektionsmeddelande¹

¹ Arbetsmiljöverket 2015-06-12, Inspektionsmeddelande 2014/32645, Resultat av inspektionen

(HNER)

Postadress
Högkvarteret
107 85 Stockholm

Besöksadress
Lidingövägen 24

Telefon
08-788 75 00

Telefax
08-788 77 78

E-post, Internet
exp-hkv@mil.se
www.forsvarsmakten.se/hkv

till Försvarsmakten. Inspektionsmeddelandet har ställts till Försvarsmakten och dessutom till företrädare för berörd frivillig försvarsorganisation för kännedom. I inspektionsmeddelandet har Arbetsmiljöverket ställt ett antal krav utgående från det samordningsansvar som Försvarsmakten har för de fasta driftställen, i AV inspektionsmeddelande benämnt som fast arbetsställe, som Försvarsmakten råder över.

Högkvarteret har utifrån innehållet i Arbetsmiljöverkets inspektionsmeddelande under hösten 2015 tagit fram rutiner för hur nödvändig samordning av verksamhetssäkerheten mellan organisationsenheter inom Försvarsmakten och frivilliga försvarsorganisationer bör genomföras. Rutinerna har med gott resultat tillämpats vid en utbildningsomgång av GU-F på FömedC i Göteborg under V608-609.

Efter att ha hört sig för om vidtagna och planerade åtgärder inom Försvarsmakten beslutade Arbetsmiljöverket 2016-04-28 att avsluta ärendet² med inspektionen efter skjutolyckan i Halmstad 2014-10-03.

I maj 2016 gav PROD ARMÉ ut Marksäkerhetsorder 2016:10 (ref 7) i syfte att omhänderta Arbetsmiljöverkets rekommendationer efter olyckan i Halmstad 2014. Efter ett års erfarenhet och i dialog med Försvarsutbildarna och Flygvapenfrivilligas Riksförbund har PROD ARMÉ tagit fram en ny utgåva av en Marksäkerhetsorder som reglerar samordning av ansvar för marksäkerhet när frivilliga försvarsorganisationer (FFO) bedriver verksamhet vid Försvarsmaktens anläggningar eller med Försvarsmaktens materiel. I den nya utgåvan, Marksäko 2017:12, som ersätter Marksäko 2016:10 kvarstår principerna för samordningsansvaret men innehållet i bilagorna har utvecklats för att bättre tydliggöra hur samspelet mellan representanter för Försvarsmakten och berörda Frivilligorganisationer bör gå till.

Under rubriken *Överväganden* i denna skrivelse redovisas de praktiska konsekvenserna för Försvarsmakten och berörda frivilliga försvarsorganisationer av Arbetsmiljöverkets inspektionsmeddelande efter skjutolyckan i Halmstad 2014-10-03.

Under rubriken *Beslut* i denna skrivelse redovisas riktlinjer för vilka åtgärder som chefer för organisationsenheter (förbandschefer) behöver vidta i syfte att leva upp till arbetsmiljölagstiftningens krav på samordning av verksamhetssäkerheten på förbandets fasta arbetsställen när frivilliga försvarsorganisationer genomför verksamhet på Försvarsmaktens anläggningar eller med Försvarsmaktens materiel.

2. Överväganden

Samordningsansvar

Om ett fast driftställe är gemensamt arbetsställe för flera verksamheter, är den som råder över arbetsstället ansvarig för samordningen av arbetsmiljöfrågor enligt 3 kap. 7d §, arbetsmiljölagen.

² Arbetsmiljöverket 2016-04-28, Avslutsbrev 2014/32645, Information om avslutat ärende

Uppgifter för den samordningsansvarige framgår av 3 kap. 7e §:

Den som är ansvarig för samordningen av arbetsmiljöfrågor enligt 7 d § ska se till att

- 1. arbetet med att förebygga risker för ohälsa och olycksfall samordnas på det gemensamma arbetsstället,*
- 2. arbete tidsplaneras på det sätt som behövs för att förebygga risker för ohälsa och olycksfall till följd av att olika verksamheter pågår på arbetsstället,*
- 3. allmänna skyddsanordningar inrättas och underhålls och allmänna skyddsregler för arbetsstället utfärdas,*
- 4. ansvaret för de speciella skyddsanordningar som kan behövas för ett visst eller vissa arbeten klargörs, och*
- 5. personalutrymmen och sanitära anordningar inrättas på arbetsstället i behövlig omfattning.*

De arbetsställen som Försvarmakten över tiden disponerar för att bedriva sin verksamhet på är att räkna som fast driftställe/arbetsställe. Exempel på fasta arbetsställen är kasern-, garageområden, skjutbanor, skjutfält och övningsfält. Detta medför i sin tur att Försvarmakten råder över dessa arbetsställen och ska samordna arbetsmiljöfrågorna.

Vidare har Försvarmakten, enligt 3 kap, 8 och 12 §§, ett ansvar för att den materiel som i förekommande fall upplåts erbjuder en betryggande säkerhet mot ohälsa och olycksfall när den avlämnas för att tas i bruk och ett ansvar för att det på ett arbetsställe som Försvarmakten råder över finns sådana fasta anordningar att den som arbetar där utan att vara arbetstagare vid Försvarmakten inte utsätts för risk för ohälsa eller olycksfall. Försvarmakten ska också tillse att andra anordningar som finns på arbetsstället kan användas utan sådan risk.

Detta måste Försvarmakten förhålla sig till genom att ange hur och på vilket sätt verksamheten ska bedrivas inom de områden som rådigheten gäller. Försvarmakten ska också tillse att den materiel som lånas ut inte är behäftad med sådana fel att den kan orsaka olyckor eller ohälsa samt klara ut hur den materiel som lånas ut ska användas.

Tidigare relevanta beslut rörande samordningsansvar

Utlåning av materiel, utbildningsanordningar, finkalibriga vapen m m

Chefen för grundorganisationsledningen beslutade 2002-06-12³ (HKV skrivelse 2002-06-12, 25 420:67261) enligt nedan:

”Vid utlåning av materiel från Försvarmakten till frivillig försvarsorganisation enligt förordningen (1994:524) om frivillig försvarsverksamhet skall den chef

³ C GRO beslut återfinns även i H Friv 2008, kapitel 12, Verksamhetssäkerhet (ref 1)

inom Försvarmakten som lånar ut materiel säkerställa att mottagaren skriftligen förbinder sig att iaktta Försvarmaktens regler för brukande samt att Försvarmakten erhåller kopia av skadeanmälningar från avvikelser, dvs. tillbud och olyckor. Detta skall ske före utlåning och dokumenteras skriftligen. Motsvarande åtgärder skall vidtas innan frivillig försvarsorganisation får disponera annan egendom, exempelvis övningsplatser och utbildningsanordningar som tillhör Försvarmakten. Vid utlåning av finkalibriga skjutvapen gäller även regler enligt Försvarmaktens interna bestämmelser (FIB 2000:01, paragraf 25).”

FIB 2000:01 har upphävts. Vad avser utlåning av vapen och ammunition regleras detta nu i 27 §, FIB 2013:5.

”27 § En chef för en organisationsenhet får besluta att låna ut finkalibriga skjutvapen till en organisation som anges i förordningen (1994:524) om frivillig försvarsverksamhet (frivillig försvarsorganisation) som genomför utbildning med skjutvapen och att tilldela organisationen ammunition för utbildning och övningsverksamhet. Med frivillig försvarsorganisation avses i dessa bestämmelser även en sådan organisations läns- och lokalavdelningar. Beslutet ska vara skriftligt. I beslutet ska anges villkor för hur skjutvapen respektive ammunition ska förvaras. Skjutvapen respektive ammunition får överlämnas till en organisation först sedan den skriftligt förbundit sig att följa dessa villkor.”

Vem har samordningsansvar?

Ansvar för Försvarmaktens fasta driftställen i form av skjutfält och skjutbanor, där tillståndspliktig verksamhet enligt miljöbalken bedrivs, har fördelats till angivna organisationsenhetschefer, med senaste beslut av produktionschefens daterat 2016-01-19, med beteckningen FM2016-1274:1 (ref 4).

C PROD har i beslut avseende fördelning av arbetsmiljöuppgifter, bl.a. gett organisationsenhetschefer till uppgift att organisera det systematiska arbetsmiljöarbetet inom organisationsenheten samt upprätta och dokumentera rutiner för arbetsmiljö- och verksamhetssäkerhetsarbetet i övrigt, samt att tillse att samordningsansvaret klargörs vid upphandling och utförande av entreprenad.

I SäkR G 2017 kap 2 (ref 8) ges uppgifter till förbandschefer rörande ansvaret att utfärda bestämmelser som reglerar verksamheten inom det egna verksamhetsområdet. Dessa bestämmelser gäller även för gästande förband, motsvarande.

”13. Förbandschefer. - Förbandschefer ansvarar för att verksamheten bedrivs enligt gällande bestämmelser. De säkerställer härvid att underställd personal delges de föreskrifter som krävs för verksamheten samt kontrollerar/låter kontrollera personalens kompetens.

Vissa förbandschefer har ansvar för tillståndspliktig verksamhet enligt miljöbalken (CMA) och har brukaransvaret för övnings- och skjutfält.

Inom eget verksamhetsområde ska förbandschef utfärda bestämmelser som reglerar den egna verksamheten. Av förbandschef utfärdade bestämmelser gäller även för gästande förband (motsvarande) som använder dennes resurser, till exempel skjutbanor, skjutfält eller andra utbildningsanordningar.”⁴

Anslag avseende vem som har samordningsansvar

Enligt 4 § arbetsmiljöförordningen ska den som är ansvarig för samordningen av skyddsåtgärder på ett gemensamt arbetsställe sätta upp anslag med uppgift om detta.

Generell uppgiftsfördelning

Nedanstående generella uppgiftsfördelning baseras på kraven i Arbetsmiljöverkets inspektionsmeddelande med anledning av skjutolycka i Halmstad oktober 2014.

a) Ni ska upprätta en rutin som klargör vem som har samordningsansvaret när annan bedriver verksamhet på något av era fasta arbetsställen.

HKV ansvarar för att upprätta överenskommelse med frivilliga försvarsorganisationer avseende hur utlåning av FM materiel och lokaler ska genomföras.

Chef med ansvar för tillståndspliktig verksamhet enligt miljöbalken (CMA) och som har brukaransvaret för övnings- och skjutfält ska i lokala bestämmelser klargöra vilka inom organisationsenheten som utövar samordningsansvaret när någon annan bedriver verksamhet på arbetsställen som CMA råder över.⁵ Med detta avses vilka som svarar för att lösa de uppgifter som ingår i samordningsansvaret.

Se även samordningsansvar vid upphandling och entreprenad enligt C PROD fördelning av arbetsmiljöuppgifter till organisationsenhetschef.⁶

b) Ni ska i förväg förvissa er om att instruktörer och deltagare känner till vilka risker som finns och även kunna undvika dem.

Frivillig försvarsorganisation beslutar vilken verksamhet som ska genomföras och utser ansvarig övningsledare, enligt kriterier i 2 kap. 14 mom. Säkr G. Verksamheten beslutas efter samverkan med stödjande organisationsenhet inom Försvarsmakten.

Organisationsenhetschef ur Försvarsmakten äger rätt att neka genomförande av sådan verksamhet som inte bedöms kunna genomföras i enlighet med Försvars-

⁴ Säkr G 2017 kap 2 mom 13.

⁵ Säkr G 2013 kap 2 mom 13. C PROD fördelning av arbetsmiljöuppgifter, FM2015-25373:1 (ref 3). C PROD beslut om delegering av befogenhet att ansöka om tillstånd för hantering av brandfarliga och explosiva varor samt ansvar för tillstånds- eller anmälningspliktig verksamhet och skydd mot tredje man, FM2016-1274:1 (ref 4)

⁶ C PROD fördelning av arbetsmiljöuppgifter, FM2015-25373:1 (ref 3), HKV 2015-05-15, 09 200:57208

maktens bestämmelser, säkerhetsinstruktioner, relevanta reglementen och lokala instruktioner.

Inom eget verksamhetsområde ska förbandschef utfärda bestämmelser som reglerar den egna verksamheten. Av förbandschef utfärdade bestämmelser gäller även för gästande förband (motsvarande) som använder dennes resurser, till exempel skjutbanor, skjutfält eller andra utbildningsanordningar.⁷

När materiel eller utbildningsanordning lånas ut ska den som lånar ut materielen eller utbildningsanordningen tillse att mottagaren skriftligt förbinder sig att iaktta Försvarmaktens regler.

Organisationsenhetschef ska i arbetsordning motsv. dokumentera lokala rutiner för att låna ut materiel och lokaler, inom ramen för stöd till frivillig försvarsverksamhet.

c) Ni ska förvissa er om att instruktörer och deltagare får tillräckliga instruktioner och har de kunskaper som krävs för att på ett säkert sätt kunna utföra de moment som ingår i utbildning/övning.

Övningsledare ur frivillig försvarsorganisation planerar, förbereder och genomför verksamheten i enlighet med av Försvarmakten anvisade bestämmelser, säkerhetsinstruktion, reglemente, manual och lokal instruktion.

d) Ni ska försäkra er om att de anvisningar som samordningsansvarige ger efterlevs av samtliga deltagare.

Den samordningsansvarige genomför kontroll av den verksamhet som bedrivs på ett fast arbetsställe som Försvarmakten råder över.

Arbetsgång

I bilaga 1-5 finns mallar för överenskommelser, protokoll, checklistor samt ett flödesschema för hur dialogen mellan frivilliga försvarsorganisationer och Försvarmakten bör gå till.

Bilageförteckning

1. Mall för överenskommelse mellan Företrädare för Försvarmakten och verksamhetsansvarig ur frivillig försvarsorganisation avseende verksamhet som genomförs på ett arbetsställe som Försvarmakten råder över
2. Mall för protokoll som upprättas vid samverkan mellan Samordningsansvarig ur Försvarmakten och Övningsledare/kurschef ur frivillig försvarsorganisation avseende verksamhet som genomförs på ett arbetsställe som Försvarmakten råder över
3. Checklistor för samordningsansvarig och kvalitetssäkrare

⁷ 2 kap. 13 mom Säkr G 2013, H Friv 2008 kap 12 avseende utlåning av materiel.

4. Anvisningar för kvalitetssäkrare när frivillig försvarsorganisation genomför verksamhet
5. Flödesschema för dialog Frivillig Försvarsorganisation - Försvarsmakten

3. Beslut

Marksäkerhetsorder 2016:10 *Samordningsansvar för marksäkerhet vid frivillig försvarsverksamhet* (2016-05-30, FM2016-109:15) upphävs och ersätts av denna nya utgåva.

Chef för organisationsenhet (förbandschef) inom Försvarsmakten som lånar ut anläggningar eller materiel tillhöriga Försvarsmakten för bruk av frivilliga försvarsorganisationer ska följa nedanstående riktlinjer för samordning av verksamhetssäkerheten (arbetsmiljöfrågor). Den praktiska tillämpningen av riktlinjerna må anpassas efter de lokala förhållandena.

- Slut lokala överenskommelser med berörda frivilliga försvarsorganisationer avseende verksamhet som ska bedrivas på arbetsställen som Försvarsmakten råder över. Mallar för överenskommelser och samverkansprotokoll för sådana lokala överenskommelser finns i bilaga 1 och 2 till denna skrivelse.
- Utse en kvalitetssäkrare vid förbandet, vid genomförande av GU-F och vid annat tillfälle enligt förbandschefs bestämmande, med uppgift att granska den säkerhetsmässiga kompetensen hos de av den frivilliga försvarsorganisationen utsedda övningsledarna. Checklistor och anvisningar för kvalitetssäkrare från Försvarsmakten finns i bilaga 3 och 4 till denna skrivelse.

Detta beslut har fattats av överste Håkan Hedlund. I den slutliga handläggningen har dessutom deltagit avdelningschef Stefan Hallén PROD FRIV och som föredragande överstelöjtnant Henrik Nerpin PROD ARMÉ.

Hedlund, Håkan

C PROD ARMÉ

Handlingen är fastställd i Försvarsmaktens elektroniska dokument- och ärendehanteringssystem.

Sändlista

LG, I 19, K 3, P 4, P 7, A 9, Lv 6, Ing 2, LedR, TrängR,
1. ubflj, 3. sjöstriflj, 4. sjöstriflj, Amf 1, MarinB,
F 7, F 17, F 21, Hkpflj,
FMLOG, FMTIS, SOG,
MHS K, MHS H, MSS, SSS, LSS, HvSS, FMTS, SWEDEC, SkyddC, FMUndSäkC,
FM HRC, FömedC

SÄKINSP MARKI

För kännedom

FMTS (avsett för Försvarsmaktens huvudskyddsombud)
Försvarsutbildarna (info@forsvarsutbildarna.se)
Flygvapenfrivilligas Riksförbund (info@fvrf.se)
Fortifikationsverket, avsett för Dennis Jonsson (dennis.jonsson@fortifikationsverket.se)

För kännedom inom HKV

PROD FLOG FÖRB
PROD ARMÉ
PROD MARIN
PROD FLYG
PROD LEDUND
PROD UTB
PROD RIKSHV
PROD FRIV
HKV AVD